

СВІЧАДО

ЧАСОПИС ХРИСТИЯНСЬКОЇ МОЛОДІ

Християнська свідомість сучасного українця в ПНР (короткий аналіз).

1. Зовнішні прояви непослідовності.

Парафії в такій дійсності, в якій прийшлося жити українцям після війни, це найчастіше групи людей, які час від часу спільно беруть участь у богослуженнях, особливо з нагоди Великодніх, Різдвяних та інших свят. На думку багатьох людей „віруюча людина” тим відрізняється від інших, що: визнає церковні догми, регулярно бере участь у св. Літургії та св. тайнах, вінчається згідно з обрядовими вимогами, хрестить дітей та посилає їх на навчання релігії, запрошує священника з „колядою”, складає пожертви на потреби парафії та інших церковних установ, купує церковний календар, їздить на прощі. Одним словом, християнин, в їхній уяві, це - „порядна людина”, що не вбиває, не краде, турбується більше справами інших ніж своїми. На відміну від невіруючих старається жити за моральним законом. У дійсності, самі вони відчують, що життя йде своїм руслом, а молитва та участь у богослуженнях є чисто зов-

нішніми і обмежуються до сповнення обов'язку, при чому тільки деякі розуміють їх зміст. Важко також побачити, щоб оці парафіяни справді почували себе відповідальними за добро Церкви, чи вели якусь харитативну діяльність, або помагали собі взаємно.

Розбіжність між релігійними переконаннями та життям ще краще видно, коли подивимося на такі буденні справи, як те, що українці християни, стосують засоби проти зачаття, часто рішаються на вбивство дитини в утробі, байдуже ставляться до праці та потреб ближніх, одні на других кидають наклепи, бояться, щоб не виявилась їх приналежність до української національності. Молодь дуже часто рішається на сексуальне життя перед шлюбом, можна зустріти наркоманів, а що вже говорити про алкоголиків.

Це показує, що в дійсності, оці нібито „християни” нічим не відрізняються від інших, а особливо від атеїстів, серед яких також знаходяться люди кращі і гірші, з характером та безхарактерні. Різняться лише поглядами на теми віри та ставленням до церковних обов'язків. З огляду на це багато людей має переконання, що їх належить визнавати християнами. Зви-

кли вони також говорити, що треба ставати кращими і що необхідно було б виправити деякі хиби, змінити свою поведінку. Не має тут однак глибшої мотивації. А коли не видно успіхів, а більшість думає по інакшому, приходять скоро знеохочення. Часами священники зауважують цю непослідовність, однак не шукають жодного розв'язання, і для святого спокою не торкаються проблеми.

2. Спроба окреслення явища.

Велика кількість охрещених українців – це люди, які в дійсності не є християнами, а лише носять на собі емблему з написом „я християнин візантійсько-українського обряду”. Вони не розуміють цього, що християнин це ще не той, хто сповняє церковні обов'язки, бере участь у богослуженнях чи помагає в ремонті храму, ба, навіть ще не той, кого називають порядною людиною, або хтось, хто одягнений у духовну рясу.

Критерієм, на основі якого можна людину зарахувати до спільноти уповаючих на Бога (християн) є НАВЕРНЕННЯ (гр. метаноя) – повернення на дорогу яка веде до Бога, та відречення від неволі гріха, інакше кажучи переосмислення думок, почуттів. Коли в житті не здійсниться оця подія, то хоча б людина була охрещеною в дитинстві, все таки її думання та поведінка залишаються надалі поганськими, грішними. Дивлячись у Біблію та на пояснення Отців Церкви, і читаючи писання святих можна сказати, що це найважливіша подія життя, в якій dokonується переображення, і людина на ново починає відчувати і розуміти присутність Бога.

Автори новозавітніх книг по-різному описують це явище, наприклад: „народитись з висоти” (Йо 3,3.7), „народитись від Духа Святого” (Йо 3,5.8), „народитись від Бога” (Йо 1,13), „відродження і відновлення з Духа Святого” (Ти 3,5), „ввійти в нове життя” (Рм 6,4), „бути на ново створеним” (2Кор 5,17; Гл 6,15), „позбутись старої людини і зодягнутись у нову” (Еф 4,24).

Щойно тоді людина може сказати разом з Павлом, що „живе в неї Дух Божий” (Рм 8,9.11), та, що її тіло це „храм Духа Святого” (1Кор 6,19). Контекст цих описів вказує на те, що переосмислення не dokonується в одну мить, це довгий процес, в якому людина починає відчувати немов би вогонь, який очищує її від скверні, та дає змогу нового буття, „бо така воля Отця, щоб кожен, хто бачить Сина й вірує в нього, жив життям (новим) вічним” (Йо 6,40).

Від моменту, коли людина починає чим раз більше уповати на КОГОСЬ, кого не розуміє, але відчуває наглядно Його присутність, відкриває в собі нові можливості та сили, щоб поборювати пристрасті та приймати труднощі, які раніше її знеохочували. Тому супруже життя таких людей стає нерозривним, навіть коли б у подружжі виникали непорозуміння, чи коли б прийшла якась недуга, бо ВІН дає їм змогу ставитись до себе та других по інакшому, в „мирі”, якого світ дати не може. Саме тоді також починає народжуватись прагнення, щоб все більше і більше знаходити в НЬОМУ поживу цілющої сили та благодарити ЙОГО за кожну хвилину життя, і цю святу, і цю болючу, грішну, яка все ж таки веде до освячення.

Автор старозавітньої книги Даниїла змальовує нове життя через історію

трьох молодців вкинутих до горючої печі, які ходять посеред полум'я без жодної шкоди, та ще й прославляють Бога (Дн 3). Переображення, це не абстрактна вигадка, але дійсність, яка охоплює цілу людину і штовхає її до нового способу думання і життя, яке Павло в своїх листах називає любов'ю у вимірі хреста. Деякі мають відвагу на великі пожертвування. Мати вмирає, щоб рятувати дитину, хтось інший вмирає за батьківщину, або за свободу. Сенсом таких пожертвувань є визнання других, або особиста сатисфакція. Людина, однак, не є спосібна до того, щоб пожертвувати своє життя за когось, хто їй нічого не може дати, а навіть ставиться до неї вороже. Життя однак постійно несе такі несподіванки, коли треба стати віч у віч з труднощами, можуть це бути: клопоти в школі, чоловік з поганим характером, примхлива жінка, тобто всі ті явища котрі перекреслюють вимріяні плани та найсвятіші ідеали створені уявою. Це доводить її до відчаю та внутрішнього розбиття.

Християнська любов зроджена з навернення є відповіддю на такий стан саме тому, що має вимір хреста і через

те не має обмежень, охоплюючи навіть ворогів. Об'явилась Вона повністю в Христі, вбитому всіма тими, які не бажали прийняти цієї мудрості з висот (висказала це товпа, яка кричала „розіпни!“). Христос за них молиться „Отче, прости їм, бо не знають, що роблять“ (Лк 23,24). Те саме робить каменованій Стефан, кажучи: „Господи, не порахуй їм цього гріха“ (Ді 7,60). Саме така смиренна любов, що довершується через навернення є характерним знаком християнства. Підтверджують це слова Матея: „не спротивляйтесь злу. Коли хто вдарить тебе в праву щоку, оберни до нього й другу. Хто хоче позиватися з тобою і взяти з тебе одягу лиши йому і плащ. І хто тебе силуватиме йти милю, іди з ним дві. Дай тому, хто в тебе просить, а хто хоче позичити в тебе, не відвертайся... Любіть ворогів ваших і моліться за тих, що гонять вас“ (Мт 5,38-42.44). Тільки така поведінка уповноважує називати себе християнином, а ось як змальовує її Павло: „любов довготерпелива, лагідна, вона не заздрить (...), не шукає свого, не рветься до гніву, не задумує зла (...), все зносить“ (1Кор 13,4-5.7).

Саме таке думання доводить до того, що зникають кордони, які відділяли одних від других, всякі поділи, які звичайно існують з приводу багатства, освіти, віку, національності чи раси. Декому здається, що все це можна довершити своїм зусиллям. А як показує дійсність, вимоги пристосовуються до можливостей в гріховному поневоленні. Не уповаючи на Бога людина не зможе сама по собі так провести своє життя. Марні зусилля тих, які криком та страхом заохочують до цього, забуваючи про дійсність гріха, в якій знаходиться людина, котра не бачить і не розуміє Бога, хоч Він весь час є.

А тому, щоб „істинно” любити, значить тратити себе, щоб могли повніше жити, людина поневолена гріхом відкидає цей Закон Божий і шукає вдоволення в пристрастях.

У перших століттях до хрещення приступали ті, які навернулись від темряви до світла. Тайна укріплювала їх в упованні та правді, що це одинока дорога, в якій можна віднайти смисл життя. Такого розуміння не можна відносити до хрещення дітей, які не спроможні повірити, а лише відчуті те, що батьки досвідчують. Церква, хрестячи їх, бере на себе відповідальність, що допомагатиме їм у здійсненні переображення в зрілому віці. Не можна весь час розуміти хрещення, як магічного способу на осягнення благодаті. Церква від початків допомагала кандидатам до хрещення відкритись на діяння і присутність Бога. Тому парафія, щоб і тепер бути знам'ям для світу, повинна стати живою школою віри для всіх. Інакше буде це тільки якась організація, а не спільнота Духа Святого. За цей стан у великій мірі є відповідальне духовенство, яке зараз задовольняється лише зовнішністю, а успіхи своєї праці міряє кількістю присутніх на богослуженнях. Не зважаючи на духовний стан мирян, священники часто ставлять вимоги моральні, яких самі не розуміють і не заховують

Стефан Батрух

Хто ж зробив тоді більше ?

Скажу в стилі Тадеуша Конвіцького: кохаю уніятську Церкву. І як щирий атеїст, кохаю цю Церкву як земну

інституцію, як людський твір. Знаю, це мало, тому що була вона також чимось більше. Захоплююча для істориків вона тому, що була однією з уніятських спроб получения на ново, а може тех і синтези, східного і західного відгалужень європейського християнства. Цей поділ християнства на східне і західне, започаткований в XI столітті, перетривав до наших часів, даючи перші основи для поділу Європи на східну і західну надовго перед тим, заки ще постали в Європі військові та політичні блоки. Постійно маю враження, що Україна через своє географічне і геополітичне положення - на стикові між Сходом і Заходом - завжди в особливий спосіб мала всі дані бути помостом між поділеними частинами континенту, заки хто небудь впав на думку взагалі обмірковувати концепцію з'єднаної Європи, або - говорячи політичною мовою М.Горбачова - спільного європейського дому. Найбільш правдоподібно, що в давнині ідея європейського дому приймала постать єднання поділеного європейського християнства, згідно з середньовічною ролею релігії, як форми пануючої державної ідеології. Поділ європейського християнства на східне і західне доконався, як знаємо, в половині XI століття, тим часом вже два століття пізніше галицько-волинський король Данило зробив зусилля зв'язати долю України з західним християнством, приймаючи корону з рук папи. Від Данила, майже через цілу українську історію до сучасної пори, завжди були присутні біля себе обидві течії європейської культури і християнства. Якщо де-небудь в розділеній Європі протягом віків поновлювані були такі наполегливі й стійкі проби получить обидві половини Європи, то хіба ніде більше, як саме на Україні. Україна

ніколи не стала в кінці виключною доменою однієї з течій, хоча кожна з них прямувала до своєї монополії і переваги. Завжди біля себе були Рим і Візантія, Захід і Схід Європи. Чи в наслідок поновлюваних спроб постала нова цінність, яка не редукується ані до простого вихідного складового елементу, ані до його механічної суми, це для нас актуальне і захоплююче питання.

Греко-католицька Церква, остання спроба синтези поділеного європейського християнства, зроблена не лише українцями, стала символом перипетії ідеї об'єднання на ново Європи. Принаймні на ґрунті української історії постала з тих спроб синтези християнства нова цінність, яка в найменшій мірі не редукується до вихідних елементів. Уніятська церква придбала в ході своєї історичної еволюції статус і функцію української національної церкви, а через те з часом стала просто квінтесенцією самого українства. Такого статусу не здобуло ніколи українське православ'я, хоча відіграло першопланову політичну роль у боротьбі Козаччини зі шляхетською Річпосполитою за українську самостійну державу. Такої ролі і статусу не набула на Україні також католицька Церква латинського обряду, хоча здавалася обіцювати найшвидше приближення латинської цивілізації та її політичних інституцій. Могилянська Академія в Києві була православною науковою інституцією, але увібрала всі вартісні нові розумові течії тогочасного латинського світу. І хоч козащина була в тому часі найсерйознішим на Україні захисником православ'я, то однак сини козацьких полковників - близько двох тисяч - здобували науку на університетах латинської західної Європи. Нату-

ральним порядком речі Україна ніколи фактично не прийняла і не заакцептувала ідеї централістичної держави з необмеженою владою одиниці, що примандрувала з Візантії.

По-моєму, основним для переміни уніятської церкви в українську національну церкву було девятнадцяте століття, коли Європою потрясли процеси творення модерних націй. Богдан Цивінський у своїй відомій праці про церкви у Східній Європі начебто зовсім не розуміє того, що саме сталося в тому столітті на Україні і в українському суспільстві під австрійською владою, коли пише, що Греко-католицька Церква мусила програти, тому що за сильно зв'язалася з українським національним рухом. Боюся, що він, передусім, неправильно розуміє критерій перемоги і поразки, тому що механічно утотожнює її з посіданням або непосіданням політичної влади інституцією Церкви, а не живучістю її віри і тривалістю її суспільного запілля в історії. Посідання політичної влади інституцією Церкви є номіналістичним критерієм перемоги, тоді коли історична тривалість його суспільної бази і закорінення в історичній свідомості є фактичним і справді виключним мірилом перемоги кожної земної інституції, не виключаючи інституції Церкви. Оце суспільне закорінення та історична тривалість суспільного запілля демонструють бо незвичайну потугу ідеї, яка просто стає матеріальною силою історії. Натомість ілюзією є припущення Богдана Цивінського, що уніятська церква мала які небудь шанси на історичне перетривання на Україні XIX століття, ізолюючись і відриваючись від елементарної дилеми тогочасної спільної екзистенції своїх вірних. Могла бо вона

перетривати, укріпитися, доказати свою необхідність для того суспільства тільки такою ціною – прийняти ризик висловлювання його найбільш елементарних історичних дилем. Цивільський – здається – немов би не розуміє Церкви як інституції наскрізь земної (хоча ставляє вона собі самій трансцендентні цілі), підлягаючої усім тим законам земного розвитку й існування, яким підлягають усі людські творіння. Оскільки бо Церква дійсно, як чуємо, вічна, то лише ціною добачування своїх земних обмежень, слабостей і детермінації. Більше того, ангажуючись в націотворчі процеси в XIX столітті Греко-католицька Церква в Україні ставала народною церквою в найширшому розумінні цього слова. Стаючи ж народною церквою, Уніятська Церква повертала до первісного плебейського вигляду перших християн, уосіблюючи зразок церкви найближчої суспільному ідеалу християнства. Ані православ'я, ані латинський католицизм в Україні, чи радше в українському суспільстві XIX століття, не мали найменших історичних шансів приблизитися до уніятського моделю народної церкви. Так православ'я, як і латинський католицизм були церквами з одного боку двора, з другого боку пануючих народів на Україні. Коли сьогодні чую час від часу аматорські псевдокласові інтерпретації класового гніту українського селянина уніятськими духовними,, то уявляю собі картину, яка мусила б постати з ідентичного методу класового аналізу гніту православ'я чи латинського католицтзму на Україні того часу. І досконало розумію основні причини, для яких подібні класові аналізи православ'я чи латинського католицизму неприсутні в сучасній історіографії та антирелігійній пропаганді. І врешті основне питання: по

чому боці – на думку Цивільського – мала стати Греко-католицька Церква в XIX столітті в Галичині стоячи перед основною історичною дилемою українських віруючих? Вибір був такий: українські національні аспірації і стремління до історичної емансипації, до політичної, культурної і економічної підметовості, або проти українських національних аспірацій, проти історичної емансипації і проти підметовості українців. Можна було ще просто уникнути взагалі ставання на якому-небудь боці, але де була б сьогодні та церква в українському суспільстві? Отже там, де знайдеться Англійська Церква в Південно-Африканській Республіці, коли станувши на боці білих проти емансипаційних стремлінь чорного населення, буде ждати на історичну долю апартеїду в Африці.

Здається мені, що дилеми Української Греко-католицької Церкви перед лицем історичних викликів XIX століття супроти українського суспільства антиципували у великій мірі сучасні політичні й ідеологічні дилеми тзв. теології визволення, особливо спектакулярні на південноамериканському континенті. Це велика подібність, але треба бачити тех

суттєву різницю, що пов'язана з відмінностями історичного часу. Теологія бо визволення, мимо всіх застережень, висловлює свій суспільний ідеал так християнською мовою, як і мовою суспільної лівиці, нерідко мовою політичного й ідеологічного аналізу і марксистської, а точніше маоїстської критики. Тимчасом Греко-католицька Церква не переймала на потреби своєї критики й аналізу історичних відносин українського суспільства мови суспільної лівиці, але мимо того мусила теж відповісти на центральну політичну дилему свого часу і своїх віруючих. Я б сказав - бути може - що ставлення Богдана Цивінського є як би антиципацією відомого ставлення папи Івана Павла II супроти теології визволення, коли б його дезапробата для зробленого нею вибору не посувалася до пасивної акцептації його остаточного наслідку, який окреслює як поразку церкви. В оцінці Богдана Цивінського чую щось як би тон сатисфакції: сталася історична справедливість, бо вибір Греко-католицької Церкви в XIX столітті був фальшивий. Якою є максимальна ціна - застановляюся над способом думання Богдана Цивінського - яку вільно церкві взагалі заплатити за свій інституціональний успіх або тільки перетривання в політичній структурі? Чи можна прийняти як універсальну і рекомендовану норму кожну ціну? Яка теологічна санкція такої директиви?

Можу добре здогадуватись заздалегідь закиду, який поставить кожний віруючий, що редукую значення уніятської церкви виключно до її земного і політичного виміру, випрепаровуючи з неї ладунок релігійного, літургічного і трансцендентного змісту. Отож маю свідомість цієї редукції і свідомість цілого виміру тієї великої

спроби синтезу, якого проявом була Греко-католицька Церква, але чисто релігійний і літургічний аспект лишаю оцінці самих віруючих або історикам релігії. Універсальне історичне значення феномену Греко-католицької Церкви полягало не лише в тому, що спроба отримати поділену в XI столітті Європу на Східну і Західну своїм значенням виходила поза рами льокальних подій, торкаючись найбільш живої проблеми долі Європи. Універсальне значення Греко-католицької Церкви проявилось в її основному історичному впливі не лише на суспільність українських католиків східного обряду, але цілості українського суспільства, незалежно від віроісповідання і світоглядних переконань в загальному. Завдяки своєму програмному заангажованню в українську національну проблему в XIX столітті, Грекокатолицька Церква стала просто загальнонаціональною інституцією, тобто інституцією загалу українців, не виключаючи православних і невіруючих. Не є випадковим, що вороже ставлення до Греко-католицької Церкви перед II світовою війною на тогочасних Східних Кресах зберігали лише ті православні, які відзначались низьким або зникаючим почуттям національної приналежності, найсильніше заторкнені процесами денационалізації й асиміляції. Щоб краще зрозуміти феномен загальнонаціонального значення Греко-католицької Церкви вистачить пригадати, що в найбільш животних національних питаннях становище її представників зустрічалось з ідентичним становищем тодішніх ідеологічних і політичних її критиків і противників в українському суспільстві. Отож, коли в 30-тих роках військо з допомогою загонів добровольців розпочало акцію нищення і розбирання українських пра-

вославних церков, з протестом до Ліги Націй виступив не тільки митрополит Андрей Шептицький, але на тайних зборах з ідентичними засудами виступили законспіровані клітини Комуністичної Партії Західної України, складені по тій стороні Бугу найчастіше з українців з православних сімей. Не думаю, щоби котрась зі сторін цієї спонтанної акції протесту здавала собі справу, що виступаючи стають в одному фронті оборони загрожених расі і національних прав.

На чому однак полягало це заангажування Греко-католицької Церкви, яке закидає її передчасно Богдан Цивіньскі?

На вступі треба відверто сказати, чи акт Берестейської Унії був актом мудрим не з релігійної, але з політичної точки зору. Отже Київська Русь прийняла хрещення, як знаємо, зі Сходу, а не з Риму. Щоби ми не сказали про цей вибір, фактом лишається те, що з політичної точки зору було це влучне рішення остільки, що в X столітті Візантія була імперією з чільним політичним значенням в тамтій частині світу, в протилежності до Риму, який переживав занепадницьку фазу. Помилка історії полягає однак в тому, що візантійська імперія вичерпала свої історичні можливості розвитку, і була з історичної перспективи саме на передодні своєї агонії. Вибір Візантії був отох політичною льокатою в цивілізацію приречену вже на падіння і повільне сходження з історичної сцени. Була це політично помилкова інвестиція, бо слідом за самим хрещенням українські землі не могли взяти від Візантії нічого, що було б мотором історії і розвитку на грядущі століття, і давало певну надію на добру льокату в майбутньому процесі європейської історії. Негативні наслідки цієї

інвестиції в заходячу візантійську імперію пробували знейтралізувати галицько-володимирські королі, особливо приречені до тієї історичної ролі з причини свого місця в географії українських земель, тобто на їх західних окраїнах. Прийняття в Дрогічині королівської корони з рук папи, єпископа Риму, було влучним хоч запізненным актом переорієнтації України в сторону латинської концепції європейської цивілізації і процесу творення нових політичних структур Європи. Знаходячись бо перед воротами Європи до Азії Україна не могла дозволити собі на відірвання від європейського історичного процесу або ізоляцію від нього, без риску випадкового втягнення в історичний процес Азії, спутаної кочовницькими племінними, суспільними, економічними і культурними стосунками. Візантія упала саме тому, що не зуміла використати тих нових можливостей розвитку, які відкривав виринаючий тоді фєвдалізм, на якому західна Європа в початках цього тисячоліття в'їхала в епоху повільного але постійного росту до рівня сьогоднішньої цивілізації. На зламі тих двох тисячоліть фєвдалізм - аж стидно голосно говорити - був просто прогресивним ладом, тому, що рішуче поширював історичні можливості розвитку людини і його земну потугу, але саме Візантія не зуміла скласти экзамену з фєвдалізму і стала приречена на упадок. Звернення галицько-волинських королів у бік Риму було бодай наймудрішою, однак спізненою коректою вибору зробленого в 988 році.

Постійні пізніші звернення української історії у цьому самому напрямку, вважаю незвичайно цінним мотивом історії України під політичним оглядом. Був це мотив тим цінніший, що ніколи не були це механічні звернення, тому, що

завжди супроводжувала їх інтенція інтеграції цілості українського історичного доробку в нову історичну перспективу. Коли аналізуємо всі старання, які попереджують, наприклад, підписання Берестейської унії, бачимо турботу про те, щоби не стала вона простим поширенням політичних й організаційних впливів на простір України і на українське суспільство, але щоб злука з Римом і інтеграція з західною латинською цивілізацією поєдналися природним способом з дотеперішньою лінією розвитку України і збагатили їх в нові складові елементи, але не збіднювали дотогочасних складових елементів.

Це не таємниця, що починаючи від поділу Річпосполитої, а кінчаючи на упадку імперії Габсбургів, після зрівнання в правах з латинською Церквою, Греко-католицька Церква була найважливішою інституцією українського життя на галицьких землях. Не було для неї альтернативи на українській території під австрійським пануванням. Сповняючи першопланову роль в національному пробудженні українців і їх національному відродженні, що важливе, Церква ніколи не пробувала навіть популяризувати, ендецького в стилі, стереотипу українця греко-католика, „. Навіть спольонізовані українські сім'ї, вже почувачи себе зв'язаними з польським народом, лишалися десятками років вірними уніяцькій Церкві. Сповняючи основну роль в українському національному відродженні, Греко-католицька Церква лишилася однак цілий той час національно плюралістична і етнічно відкрита. Приписую відповідне значення самим Габсбургам в зайнятті цього місця Греко-католицькою Церквою в українським процесі відродження.

Габсбурги були переконані, що духовенство мусить сповняти особливу роль в просвічуванні народу, що їх призначенням є нести освіту і знання у віруючі маси Церкви. Духовні мали нести віруючим не лише Бога, що було якби їх євангельською місією, але і світське знання, тому, що їх покликанням було виховування не тільки добрих християн, але і добрих громадян. Освячених і освічених. Та концепція суспільного покликання духовенства в позарелігійній сфері запустила сильне коріння в рід греко-католицьких священників, від парафіяльних парохів на віддалених сільських станицях позбавлених яких небудь зв'язків з широким світом, по достойників Церкви, які розгортали опіку і свій меценат над українською культурою. Те що зробив для освіти на українському терені перемиський владика Снігурський, не дастья порівнати з чим небудь іншим в тій ділянці в тамтому часі. Етос суспільної служби священника протягом цього часу втопився в особу уніяцького священника серед Українців до тої міри, що споглядаючи позад себе не можна сьогодні уявити собі його без цього етосу. В період, коли - як писав відомий український соціалдемократ Володимир Винниченко - зрадила нас аристократія і шляхта, Греко-католицька Церква була, бодай одинокою інстанцією, що ставила на першому місці своєї земної місії суспільну службу віруючим і удержувала, та розвивала найбагатші зв'язки з українським народом, позбавленим провідної верстви. Від часу коли зрадила нас аристократія і шляхта, перше українське освітне заведення на галицькій землі мало просто постать греко-католицької семінарії, перший український інтелігент в сучасному соціологічному значенні його суспіль-

ної ролі був уніятським духовним. Уніятські духовні від тамтих зламних літ української історії зберегли по сьогодні авторитет, який в кожній нації зарезервований не для душпастирів і місіонарів, але для національних провідників або народних трибунів. Греко-католицька Церква зайняла в структурі українського суспільства в Галичині в XIX столітті докладно те місце, яке в західних міщанських суспільствах займав вже помалу середній клас. Хто ж однак інший міг зайняти те пусте місце в суспільстві девятнадцятого століття, що з різних причин було аграрне і сільське?

Коли тепер дивлюся на християн обох європейських орієнтацій - східної і західної - бачу на їх лицах досить часто гримасу на звук слова уніят,, або греко-католик,,. Так православні як і латинники, розумово стримлять постійно в ХУІ столітті, коли формувалася концепція Берестейської Унії і кожна зі сторін - православні й латинники (католики) - мала своє власне ставлення до цієї спроби. Ці православні схильні далі дивитися на сучасних греко-католиків як на наших православних братів, які нас зрадили і відійшли від нас,,. Латинники натомість не хочуть в уніятах бачити нікого більше, як отих православних, які не схотіли стати латинниками. Але ані православні ані латинники не хочуть погодитися, що приступаючи до Берестейської Унії Українці не мали найменшого наміру реалізувати чиї небудь політичні й релігійні концепції, але власну візію своєї спільної долі і місця свого народу в Європі поділеній на дві частини. Хоч з цим не погоджуюся, досконало розумію причини стану розчарування по обох боках. Протягом трьох століть існування Греко-католицької Церкви було багато

часу на випрацювання розумнішого ставлення до українського погляду на роль і значення тієї спроби синтезу східного і західного християнства, яким була і є Греко-католицька Церква. Відповіді на питання, чи вона по суті є продуктом східного чи західного християнства, просто немає, тому що це питання типове для думання поділеної Європи. Греко-католицька Церква не є бо ані східною ані західною, в тому історичному значенні, тільки українською.

На українській території під російською займанщиною православна релігія мала статус державної релігії а православні духовні були покликані до того, щоби асимілювати українське селянство згідно з інтересами пануючої держави. Тим часом під австрійською владою сім'ї греко-католицьких духовних були довгі літа джерелом української плебейської національної інтелігенції, сповняючи роль посередника між українською міською інтелігенцією а українським селом. Без уніятського духовенства, українська інтелігенція минулого століття, частинно також теперішнього століття, не мала б найменшого доступу до українського селянства і впливу на нього. І щойно пізніше, після збудування української просвітної - культурної інфраструктури й оформлення осередків українського національного життя, українська інтелігенція стала незалежною від уніятського духовенства в своїх впливах на народні маси. Потім же перейняла - зрештою не без конфлікту з уніятським духовенством - роль лідера українського національного руху в Галичині. Митрополит Андрей Шептицький енергійно виступав за покликанням українського університету у Львові,

діяв на користь реформи виборчого права в Австрійській монархії, в міжвоєнному двадцятилітті створив Український Музей і багато інших культурних інституцій українців, однак – що повинно втішити Богдана Цивінського – засудив замах Січинського на намісника Потоцького у Львові і закликав уніятських священиків до Євангелія від якого час від часу відходили для праці з народом. Очевидно бувало і так, але про одне треба завжди пам'ятати: хто ж в тому зламному історично періоді нашого минулого зробив більше для перемінення українського села в модерну українську націю, якщо саме не Греко-католицька Церква та її духовенство? Чи є тоді випадковістю, що своїх найбільш завзятих ворогів має вона акурат в таборі не релігійних противників, але в таборі противників всяких українських політичних рухів емансипаційних протягом останніх століть? Сучасна політична критика історичної традиції Греко-католицької Церкви завжди якось неминуче зраджує політичні опції тих бувших метрополій, які на Україні мали у минулому своє кондомініум і в історичній емансипації української нації вбачали ознаки свого безповоротного сумерку. Дискусія між противниками і захисниками історичної традиції тої Церкви тому так обманно нагадує діалог між митрополією а кольонією на здавалося б зовсім інші теми.

П.Ч.

Переклад з польського Івана Добошака

Три питання

Питання: Хто я? Хто ти? Хто ми?
почали лунати від того часу, коли
людина почала усвідомлювати собі

свою індивідуальність, свою подібність до іншої особи, чи осіб, коли люди почали усвідомлювати собі роль об'єднання для досягнення спільної мети. Цей ранній вияв емоційного пов'язання себе з другою особою, чи з групою людей наука психології назвала ідентифікацією.

Ідентифікація – це тенденція кожної людини до інкорпорації, тобто схильність до об'єднання, пристосування себе до постави і поведінки інших людей чи груп. Але коли говоримо про тенденцію людини до інкорпорації, то завжди треба мати на увазі основний суспільний елемент.

Кожна людина є суспільною істотою. Вона має вроджену тенденцію єднатися з подібними їй людьми, з подібними їй прикметами. Оце єднання не є випадковим, але воно базується на певній подібності духовних і фізичних прикмет. Найпростіше єднання це – єднання духовне; подібність характерів, любов до чогось спільного, подібна доля, подібна праця, мова, віра, ітд.

Вищий ступінь єднання – це національна єдність, яка вимагає національної свідомості, що базується на зв'язку роду, родини, на духовному традиціоналізмі, на ідентифікації себе з національною групою. Ідентифікація має багато аспектів і кожна людина коли дозріває ідентифікує себе – з родиною, родом, нацією, з якимсь ідеологічним рухом, політичною партією, з суспільним класом, з расою, з релігійною вірою та обрядом в якому її висловлює. З того легко можемо зробити висновок, що кожна людина має свою ідентичність, свою тотожність, де б ця людина не жила, чи на території своєї, чи іншої держави.

Ідентичність – це дар Духа, котрого кожна людина успадковує від

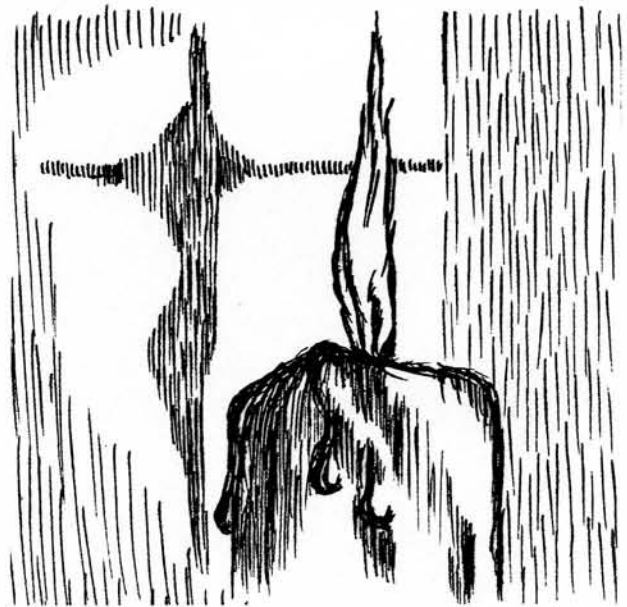
своїх батьків, які належали до певної нації, мали певне віровизнання, мову, культуру, ітд. На питання: хто я? – кожний хлопець або дівчина повинні відповісти: я людина, народжена моїми батьками на образ і подобу Богу, фізично і духовно приналежний до релігійної і національної родини.

Всі ми, що ідентифікуємо себе з українством, у вільному світі та всюди там де несправедливо обмежують права людини – Божої дитини, взміцнюємо українську ідентичність в стосунку до України. Це відношення, що в'яже нас у діаспорі в етнічну групу, і одночасно в'яже нас з Україною – є найбільш фундаментальне в ідеях і діях.

Українську ідентичність – ми приймаємо, як національну самосвідомість і релігійно-національну окремість у цілому вільному і невільному світі. Через ідентифікацію, яку ми самі собі творимо, прямуємо до самовизначення і самопрямування. Науковці – психологи і соціологи кажуть, що ідентичність ми успадковуємо через народження, це завдячуємо і приписуємо нашим батькам, а ідентифікацію ми собі самі творимо через уподібнення до інших осіб, груп, релігійно-національних структур життя.

Тут у Польщі, де живемо, і на етнічних українських землях, і в еміграційній дійсності, ми ідентифікуємося з українською нацією, багатою 1000-літньою матеріальною, культурною і релігійною спадщиною. Обсервуючи життя етнічних груп у світі, від Одрі на захід і від Балтійського Моря на північ, легко зауважити, що кожний народ по своєму живе, молиться, говорить і пише, по своєму плаче й веселиться, по своєму пізнає, розуміє світ і Бога. Іншими словами,

у кожного народу є свій особливий духовно-творчий спосіб вияву ідентичності. Цей особливий духовно-творчий спосіб вияву присутній і українському народові. В Польщі: у вигляді учня Білобірської Школи, члена парафіяльної спільноти при Церкві, у формі різних організацій від церковних починаючи, а на молодіжних і допомогово-братських кінчаючи. На питання: хто я? хто ти? хто ми? – кожний повинен відповісти: я Українець і член українських організацій, гуртків, товариств, член своєї Церкви.

Справа молоді для кожного народу, а зокрема для нашого поневоленого – це одна з перших проблем національного буття. Не можна обминути її, якщо хочемо зберегти нашу субстанцію чисто українською і стримати асиміляцію та відчуження від рідного кореня. Виявляється однак, що найважливішим чинником виховання в українському дусі повинен бути рідний дім, який може допомогти зберегти молодь наших спільнот. Слід пам'ятати, що ми родились далеко від України, яку знаємо лише з оповідань та спорадично з викладів на курсах української мови.

Не всім пощастило, часто через батьків, бути учнем Білобірської Початкової Школи або Лігницького Ліцею, не кожен мав змогу вивчати мову в Варшавському Університеті, не всі особисто були на землях де народились батьки. Проблема молоді не є і не може бути чужою для українських церков, а зокрема для наших у Польщі, коли хочемо розвиватися. Турбота наших церковних спільнот у Польщі виявляється і в тому, що бачимо як на кожному кроці в ім'я земних цілей люди заперечують сьогодні вічні моральні правди Христової Церкви. Хочуть, наприклад, зробити з цієї Церкви (на зразок деяких польських костьолів) світську харитативну установу. Багато антицерковних поглядів також виносить молодь з вищих учбових закладів, будучи під впливом ліберально, наставлених професорів орієнтації атеїстичної.

Коли глянемо в сьогоднішню дійсність, то треба зовсім щиро сказати, що чим раз частіше бачимо явища, де наші товариші - молоді люди, покидають прадідівський обряд і йдуть до чужих костьолів. Скорочені богослуження, краще розуміння мови, вигода стають перед рідним обрядом. Не задумуються над тим, що такі ж молоді люди як вони на рідних землях за свій український обряд дізнають багато неприємностей.

Тому то час, з любові до Христа, Святої Церкви і рідного українського народу, з його духовними і матеріальними скарбами вселюдського значення - як сказав Патріярх Йосиф, зайняти більш активну роль в праці над собою і своєю спільнотою.

Варто також на ламах СВІЧАДА поглиблювати нашу релігійну й національну свідомість. Саме, існування такої скромної рубрики в СВІЧАДІ має

замір хоч в невеликій мірі зберегти релігійні й національні надбання нашого народу та передати їх молодому поколінню.

Андрій Д.

Лист молоді з Польщі до папи Івана Павла II

Слава Ісусу Христу!
Святіший Отче!

Ювілей Тисячоліття хрещення Русі-України спонукує нас - українську греко-католицьку молодь - пригадуватися над пройденим шляхом наших предків. У ці святкові дні стає перед нашими очима вся тисячолітня історія нашої Церкви і народу, і з новою силою оживають усі животворчі джерела християнського життя. Свідомість багатства минулого родить важливе і відповідальне завдання для нас - бути гідними спадкоємцями заповіту наших батьків, а водночас континуаторами Традиції плеканой: Святими Ольгою та Володимиром, монахами Києво-Печерської Лаври, ісповідником Ізидором, учасниками берестейського собору (1596), митрополитами Шептицьким та Сліпим.

З увагою стежимо за всіма подіями, що торкаються Української Католицької Церкви. Бачимо постійне особисте zaangażування Вашої Святости. З вдячністю приймаємо усі звернення до українців католиків, а з особливою надією прийняли ми апостольські листи з нагоди Тисячоліття хрещення Київської Русі.

Від початку існування нашої Церкви два джерела формували її тотожність - релігійний Схід і релігійний Захід. І так, як на двох фундаментах Церква

виростала - не для поділу, а для єдності, так і сьогодні хочемо далі творити її внутрішній зміст - для поєднання цінностей здобутих віками на двох різних дорогах до Всевишнього. Бути помостом для взаємного зрозуміння, прощення і любові - це для нас ціль, якої реалізуванням прагнемо внести свій труд в будівництво християнського світу.

Кожна служба, щоб приносити овочі, потребує також зовнішніх умов, ситуації сприятливої для розвитку внутрішніх вартостей. Українській Церкві сьогодні необхідні можливості до окреслення себе, до названня перед світом тих цінностей, які впродовж своєї історії здобула.

II Ватиканський собор пригадав і на ново воздвигнув ідею патріархату, яка від давна існувала в свідомості Церкви. Визнання патріархату свідчить про визнання її дозрілості, є доказом довіри для її духовних сил. Здається нам, що після років молитви і праці, а особливо гідного свідчення про Христа в останньому часі, українська Церква дозріла до патріархату. Бо, хоч не скінчився ще час катакомб, жодні зусилля не змусили її зректися свого імені, і до кінця залишилась вірна правдам Євангелія.

Визнання патріархату має особливе значення саме сьогодні, коли вірні нашої Церкви так розкиненні і поділені не лише політичними кордонами. Звести всіх під одні крила, віддати zagrożений човен під один провід, значить для нас - вчинити великий крок вперед в напрямку об'єднання розпорошеної у світі Греко-католицької Церкви.

З ідеями єдності стисло пов'язана постать Митрополита Андрея Шептицького. Коли читаємо послання Митрополита, чи слухаємо спогадів сучасників, появляється перед нами людина

непересічної духовності. Ніколи не ішов на компроміс зі злом, що деякі намагалися йому приписати. Ані високий церковний пост і позиція в національному житті, ані кволе здоров'я не відібрали йому чутливості на основні потреби і права людей, залишаючи на завжди образ доброго Батька і опікуна для своїх вірних. Жива свідомість святості Митрополита Андрея Шептицького домагається його беатифікації. Буде це великий дар для цілої Вселенської Церкви, а в особливий спосіб для нас, які в особі Митрополита бачимо зразок самовідданого життя, повного жертвенності і мудрості.

До справ, які сьогодні домагаються незвичайної помочі є ситуація Української Католицької Церкви в Радянському Союзі. Ситуація трагічна, вимагаюча особливої підтримки з боку усіх, кому не байдужі основні права людини до ісповідування віри. Зараз українці католики домагаються легалізації своєї Церкви. Заявляємо, що повністю підтримуємо ці намагання. Легалізація Церкви в УРСР, це основа і доказ щирості намірень екуменічного діалогу. Ми з вдовolenням прийняли слова Вашої Святості, які підтвердили наше впевнення в тому, що: „Берестейська Унія...- не була спрямована проти нікого. Вона була спрямована до збудування Церкви, яка б на Сході, так і на Заході раділа тією повною єдністю, яка має своє коріння в єдиній Вірі та в єдиному Хрещенні...”

Дещо інакше представляється ситуація нашої Церкви в Польщі. Після війни, мимо насильної спроби ліквідації, наші батьки позбавленні пастирів перенесли вогонь живої віри на переселення. Про замучених єпископів знаємо лише з оповідань та історичних документів. Разом з ними пропало багато храмів,

в містах Старгарді Щецінському і Щеціні. Запрошеними були: екзарх Франції і Великої Британії єп. Михайло Гринчишин, єпископи щецінської єпархії єп. К.Майданський, єп. С.Стефанек, єп. Я.Галецькі, отці синкели Й.Романик і І.Мартиняк, а також численні отці нашого обряду.

Святкування почалися у Старгарді архієрейською Службою Божою, яку при співучасті всіх отців відслужив єп. Гринчишин. Він представив у проповіді біблійну ідею покликання християнського народу зі зверненням уваги на її реалізацію в історії народу українського. Перед закінченням Служби Божої звернувся до вірних латинський єпископ Казімеж Майданський, який теплими словами запевнював про духовне злучення у молитвах подяки за тисяча літ християнства українського народу. По Службі Божій мав проповідь Францішек Лучко на тему Історичні дії християнства в Україні... Пізніше святкування були перенесені до Щеціна, де о 16.00, в костелі оо.Паллотинів єп.Гринчишин з всіма присутніми отцями відслужив Ювілейний Молебень в часі якого виголосив проповідь. Перед закінченням молебня забрав голос єп.Станіслав Стефанек, представляючи християнські обов'язки народу знаходящогося у діаспорі. Після молебня щецінські діти представили словно-музичну програму присвячену нашому празникові.

Наступного дня у святині Мати Божої Фатімської в Щеціні єп.Михайло з отцями деканами П.Криком і Ю.Гбуром, та отцями А.Сорокою і М.Трояновським

відслужив Службу Божу. В часі проповіді звернув увагу на роль яку мала і має Богородиця у житті українського народу. Вечером у клубі УСКТ в Щеціні відбулася зустріч єп.Гринчишина з парафіянами Української Католицької Церкви.

В неділю 23.10 у щецінській кафедрі ювілейні святкування закінчилися Службою Божою. На Службі Божій були присутні вірні римокатолицького і грекотолицького обрядів, питомці Вищої Духовної Семінарії зі Щеціна та отці обох обрядів. Крім єп.Гринчишина промовляв єп.Ян Галецькі. По відправі о.парох і парафіяни подякували всім запрошеним гостям: єпископам, отцям та вірним за спільні дні молитви-подяки Господеві Богові, за тисячолітне існування в нашому українському народі віри і християнських моральних норм життя. На закінчення Ф.Лучко вдруге прочитав доповідь, цим разом для жителів Щеціна згромаджених у Кафедрі.

У всіх богослуженнях музично-хорову оправу творив хор діючий при парафії у Щеціні. За літургічним порядком ювілейних богослужень слідували питомці-богослови Української Католицької Церкви, які зараз пригтовляються до священства у Любліні.

Старгардські і щецінські ювілейні святкування в гідний спосіб влучились у вир святкувань тієї найбільшої події в історії Української Церкви і народу.

о.Мирослав Трояновський

**Друкується на правах рукопису.
Видає молодь Української Католицької Церкви у Любліні.**

**Адреса для кореспонденції:
Bogdan Trojanowski ul.Śwłerczewskiego 14m14 11-200 Bartoszyce**